

ПРЕДИКАТИВНІ ТА КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГІПОТАКСИСУ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ МЕДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Олексієнко А. В.

Запорізький державний медичний університет

Статтю присвячено дослідженню синтаксичних особливостей англомовного гіпотаксису у фахових медичних текстах. Визначено специфіку предикативності складнопідрядних речень в медичному дискурсі. Також розглянуто синтаксичні конструкції приєднання, парантези та протиставлення англомовного гіпотаксису в комунікативно-прагматичному аспекті.

Ключові слова: медичний дискурс, гіпотаксис, предикативність, приєднання, парантеза, протиставлення.

Oleksiienko A. V. Predicative and communicative-pragmatic features of hypotaxis in modern English medical discourse. The article is devoted to the study of syntactical features of hypotaxis in English scientific medical discourse. Firstly, the author highlights the necessity of complex linguistic study of professional i.e. institutional communication in medicine. The author informs that special scientific significance takes on the syntax of institutional discourse, and not only the formal-structural aspect of it but also its functional and communicative specificity. It is observed that complex sentence in medical texts is characterized by the specifics of scientific texts, namely, with the maximum information within the same sentence. Then the author describes the predicative organization of hypotaxis as it is its key constitutive feature because it correlates the reported information with reality, and thus forms a unit that is called a statement. It is stated that the predicative organization of complex sentences in medical texts is subjected to their main function, namely, the presentation of objective factual information, therefore the indicative in the present prevails. The characteristic feature is the active use of passive constructions and modal verbs in order to distance from the reader and give certain recommendations. On the communicative-pragmatic level the active use of syntactic constructions of adjunction, parentheses and contradiction is used to express the addition of information to the main sentence. As a specific kind of adjunction the author describes determinative clauses that distribute the main sentence in general. As conclusion the author says that not only the level of the complex sentence, but also the comparative analysis of hypotaxis with parataxis is interesting for the wide study of medical discourse.

Key words: medical discourse, hypotaxis, predication, adjunction, parenthesis, contradiction.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Останнім часом зростає необхідність наукового вивчення мовних явищ, в основі яких лежать питання мовлення та мовленнєвої діяльності комунікантів, а особливої актуальності набуло дослідження специфіки різних типів дискурсу залежно від характеру та суб'єктів спілкування. За цим аспектом дискурс поділяють на персональний (особистісно-орієнтований) та інституційний (статусно-орієнтований). Інституційний дискурс передбачає спілкування в межах створених у суспільстві інститутів та дотримання ними формальних і неформальних правил, що регулюють різні сфери людської діяльності. До нього належить медичний дискурс, наукові тексти якого є матеріалом пропонованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню дискурсу професійного спілкування присвячені роботи багатьох вчених. Так, Л. С. Бейлінсон виокремлює головні компоненти інституційного дискурсу [2]. Французький філософ та культуролог М. Фуко одним із перших визначив необхідність вивчення професійного дискурсу лікаря та номінував його як інституційний [10, 23]. М. І. Барсукова виявляє, що інституційний дискурс є неоднорідним [1]. На рівні з класичними комунікативними діадами «фахівець–нефахівець», у якій першим виступає представник інституту (лікар), а другим – людина,

що звертається до інституту для розв'язання своєї проблеми (пацієнт). Існують також комунікативні діади, у яких клієнт відсутній, а учасники комунікації характеризуються функціональною рівністю (лікар–лікар).

Актуальність дослідження полягає в тому, що досі до кінця не з'ясованим залишається питання комплексного аналізу медичного дискурсу. Особливої ваги набуває дослідження синтаксичної побудови гіпотаксису медичного наукового тексту, яка відіграє значну роль для його сприйняття адресантом. До того ж широкий науковий інтерес викликає не тільки формально-структурний аспект синтаксису, але і його функціонально-комунікативна специфіка.

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті полягає у виявленні синтаксичних особливостей гіпотаксису англомовного медичного наукового тексту.

Завдання статті:

- встановити предикативні особливості гіпотаксису англомовного фахового медичного тексту;
- охарактеризувати синтаксичні конструкції приєднання, парантези та протиставлення в медичних текстах.

Предметом дослідження виступає гіпотаксис англомовного фахового медичного дискурсу.

Об'єктом дослідження є предикативні та комунікативно-прагматичні особливості гіпотаксису в англомовних медичних текстах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз гіпотаксису медичних фахових текстів дав змогу виявити, що тексти, спрямовані на суб'єкти з однаковою професійною компетенцією ("лікар – лікар"), характеризуються специфікою синтаксичних структур, що пов'язано зі стилістичними особливостями наукових текстів, а саме з максимальною інформативністю в межах одного речення.

Як відомо, предикативність – складна граматична категорія, яка відбиває функціональну специфіку речення [3, 58; 5, 86] та є його ключовою конститутивною ознакою. Вона співвідносить повідомлювану інформацію з дійсністю і таким чином формує одиницю, яку називають висловленням. Засоби втілення предикативності – це сукупність (суб)категорій темпоральності, модальності та персональності, кожна з яких утворює своєрідну рамку відповідного висловлення, що зливається в його загальну предикативну сітку, чи мережу.

Предикативна організація гіпотаксису медичного тексту підпорядковується головній інтенції цього типу дискурсу – наданню об'єктивної, фактичної та універсальної інформації. Саме тому в реченні спостерігається преферентне вживання форм теперішнього часу та активного стану. Так, у прикладі *Physicians rely on instinctual thinking, which leads to errors in judgment and decision – making* (4, 19) експліцитно виражена панхронічна часова перспектива, яка може бути дійсною в будь-який момент медичної практики. Формами минулого часу послугуються для повідомлення результатів досліджень, експериментів чи опису клінічних випадків: *Radical nephrectomy is also being performed through laparoscopic approaches, including hand-assisted techniques, which again have shown equivalent cancer control and significant advantages in terms of reduced pain, shorter convalescence, and improvements in quality of life* (3, 15).

У модальному плані на рівні об'єктивності преважує індикатив, тому що головною метою фахових медичних текстів є викладення фактологічного матеріалу (він часто підкріплюється цифрами, таблицями, графіками, рисунками): *However, results of the trial showed no difference in survival between the tracheal occlusion group and the standard postnatal care group (73% vs 77%, respectively). Unexpectedly, the survival in the postnatal repair group was considerably greater when compared to historical controls* (1, 134). На рівні суб'єктивності поширеним, а в деяких текстах домінуючим є вживання модальних дієслів, що виражають рекомендації або настанови для інших фахівців. Зокрема, у реченні *For young patients with generalized MG, it is now fairly well accepted that thymectomy should be offered* (2, 179) автор пропонує іншим спеціалістам проведення конкретної хірургічної операції для лікування тяжкої форми м'язової слабкості.

Щодо категорії персональності, то специфічним для медичних текстів є вживання пасивного стану, що зумовлено інтенцією авторів до найбільш об'єктивного надання інформації та дистанціюванням між автором та адресатом: *If these conservative measures fail or if chyle losses are so large that the*

patient's protein and fat losses cannot be kept up with, then surgical intervention is indicated (2, 175). Також поширене використання безособової конструкції *there is* в головному реченні гіпотаксису, яка вводить певний фаховий термін або поняття, а за допомогою підрядного речення він або воно пояснене, наприклад: *There is a tendency to direct the instrument more cranially as there are fat appendices lower down that tend to obscure the view* (2, 100).

Як зазначено вище, основною вимогою до англomовних медичних фахових текстів є насамперед максимальна інформативність, часто в межах одного речення. Саме тому на основі аналізу текстів медичного дискурсу в комунікативно-прагматичному аспекті виявлено, що активно вживаються синтаксичні конструкції приєднання, парантези та протиставлення з метою надання додаткової інформації, привернення уваги до певних фактів або доведення достовірності даних.

Синтаксичні конструкції приєднання є сполученням двох або більше синтаксичних одиниць, одна з яких має семантико-граматичну незалежність, тоді як інші приєднуються до неї [11, 305]. Приєднанням слугує додавання автором до вже сформованої думки додаткових пояснень, фактів, уточнень. Наприклад, у реченні *It disproves an unfortunate misbelief held by some clinicians that patients receiving opioids in hospitals can be assured their GCF safety with routine, intermittent nursing checks, which would leave them unmonitored over 90 % of the time, much of it spent sleeping* (4, 101) додаткова інформація про реагування пацієнтів на опіоїди актуалізує думку автора про неправильність заходів щодо догляду за такими пацієнтами.

Приєднувальний характер мають також детермінативні підрядні речення, що поширюють головне речення в цілому та активно вживаються в медичному дискурсі [6, 149; 8, 109–111]. У комунікативному плані детермінативні речення виступають переважно у ролі констативів. В ілюстрації *In addition, in monochorionic twins, if one twin dies, the other is at risk for neurologic injury due to a sump phenomenon in the placenta, which leads to temporary hypotension and ischemia in the surviving twin* (1, 137) детермінативне підрядне речення експлікує констатацію медичного факту про внутрішньоутробний зв'язок близнюків.

Синтаксичне явище парантези вносить додатковий коментар до головного речення. Тож парантеза є самостійною конструкцією, що перериває лінійні синтаксичні зв'язки висловлювання та може бути елімінованою без порушення змісту останнього. У медичних фахових текстах її призначення – пояснювати, уточнювати попередню інформацію або надавати додаткову інформацію. Так, у реченні *Those responsible for propagating the concept, namely the oximetry industry, had really not thought this through very well, as we shall explain* (4, 85) конкретизовано, хто саме вступає за пропаганду концепту; а у прикладі *Overall, 15 patients with SCT have undergone fetal intervention at UCSF (excluding patients who had cyst aspiration to facilitate delivery): six underwent open resection, five underwent RFA, one underwent alcohol ablation, one had therapeutic cyst aspiration to relieve*

urinary tract obstruction, one had RFA followed by EXIT-to-resection, and one had EXIT-to-resection alone (1, 137) парантеза, що виокремлюється дужками, надає додаткову інформацію про пацієнтів, які не підлягали хірургічному втручанню до плода. Окрім того, за допомогою парантези автор може звернути особливу увагу на інформацію, повідомлену після вставлення. Наприклад, у реченні *So long as we maintain oxygen saturations at 90 % and above, all is well, but let it slip just a bit below 90 % and watch out! ... nothing short of a free fall spiral of respiratory dysfunction that must be corrected immediately to avoid grave consequences* (4,85) автор не тільки підкреслює важливість поданої далі інформації за допомогою парантези, але й підсилює останню знаками пунктуації.

Функціональне призначення протиставлень в медичному дискурсі полягає у фіксації суперечливості фактів та явищ, що виражається в поширеному вживанні контрадикторних речень [9, 195]. У прикладі *Radiopaque foreign bodies are easily identified, but radiolucent FBs become clinically diagnosed through indirect radiographically clues such as hyperexpansion* (1, 157) автор описує виявлення на рентгені двох різновидів чужорідних тіл та за допомогою контрадикторного речення протиставляє контрастне тіло прозорому. Однак специфічним для медичного дискурсу є вживання протиставлення з метою не так поставити під сумнів факти або думки інших спеціалістів, як надати альтернативу висловленню в головному реченні. У реченні *A suprapubic*

cystostomy is contraindicated in the setting of UCC; however, it can be considered for other pathologies (3, 95) автор в головному реченні вказує на протипокази для цистостомії, а в підрядному підкреслює можливість проведення такої хірургічної операції у хворих з іншими патологіями. До того ж підрядне речення не заперечує думку головного, а надає додаткові варіанти читачеві.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Медичний дискурс як один з найдавніших видів професійної комунікації становить науковий інтерес для всебічного вивчення. Синтаксична специфіка гіпотаксису англомовних медичних фахових текстів загалом пов'язана з особливостями наукового стилю, проте має і свої характерні риси. Предикативна організація складнопідрядних речень в медичних текстах підпорядковується їх головній функції, а саме наданню об'єктивної фактичної інформації, тому в них превалює індикатив в теперішньому часі. Характерним є активне вживання пасивних конструкцій та модальних дієслів з метою дистанціювання від читача та надання йому певних рекомендацій. На комунікативно-прагматичному рівні поширене використання синтаксичних конструкцій приєднання, парантези та протиставлення для вираження доповнення думки головного речення. Ця тема є цікавою для дослідження медичного дискурсу не тільки в межах складнопідрядного речення, але й для проведення порівняльного синтаксичного аналізу гіпотаксису з паратаксомом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барсукова М. И. Медицинский дискурс: к постановке проблемы / М. И. Барсукова // Античный мир и мы : [материалы докл. и сообщ. науч. конф.]. – Саратов, 2002. – С. 127–132.
2. Бейлинсон Л. С. Характеристики медико-педагогического дискурса (на материале логопедических рекомендаций) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Общее языкознание, социолингвистика, психолингвистика» / Л. С. Бейлинсон. – Волгоград, 2001. – 19 с.
3. Бондарко А. В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии / А. В. Бондарко. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 208 с.
4. Буніятова І. Р. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV – XIII ст.) / І. Р. Буніятова. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 327 с.
5. Вихованець І. Р. Грамматика української мови. Синтаксис / І. Р. Вихованець. – К. : Київськ. ун-т, 1993. – 368 с.
6. Грамматика-80: Русская грамматика в 2-х т. / [под ред. Н. Ю. Шведовой]. – М. : Наука, 1982. – Т. 2: Синтаксис. – 709 с.
7. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови: Морфологія. Синтаксис / А. П. Загнітко. – Донецьк : ТОВ «ВКФ», «БАО», 2011. – 992 с.
8. Левицкий Ю. А. Теоретическая грамматика современного английского языка / Ю. А. Левицкий. – Пермь : Изд-во Перм. ун-та, 2004. – 156 с.
9. Лимаренко О. А. Контрадикторні відношення у складному реченні сучасної англійської мови : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. А. Лимаренко. – Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2010. – 260 с.
10. Литвиненко Н. П. Український медичний дискурс : [монографія] / Н. П. Литвиненко. – Х. : Харківське історико-філологічне товариство, 2009. – 302 с.
11. Новохатська Н. В. Приєднання й парцеляція як засоби формального членування англійських та українських розмовних конструкцій / Н. В. Новохатська // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : [зб. наук. праць]. – К. : Логос, 2013. – Вип. 23. – С. 303–310.
12. Приходько А. Н. Дискурсивные акты: прагмасемантика и прагматипология / А. Н. Приходько // Когниция, коммуникация, дискурс : [междунар. сб. научн. тр.]. – Харьков : ХНУ, 2010. – Вип. 1. – С. 101–122.
13. Руденко Л. М. Обставинна детермінація в структурі тексту (семантико-синтаксичний і стилістичний аспекти) / Л. М. Руденко. – К. : Україна-Віта, 1996. – 213 с.
14. Тронь О. А. До питання епістемічної модальності (на матеріалі англійської мови) / О. А. Тронь, Т. В. Панькова // Мова і культура. – К. : ВД Дм. Бураго, 2009. – Вип. 11. – С. 133–137.
15. Asher N. Discourse topic / N. Asher // Theoretical linguistics. – В., N.Y. : Walter de Gruyter, 2004. – № 30. – Р. 163–201.
16. Blokh M. Y. A course in theoretical English grammar / M. Y. Blokh. – М. : Высшая шк., 2004. – 386 с.

17. Fabb N. Sentence Structure / Nigel Fabb. – N. Y. : Routledge, 2005. – 122 p.
18. Halliday M. A. An Introduction to Functional Grammar / M. A. Halliday. – [2nd ed.]. – L. : Longman, 1994. – 434 p.
19. Hall Ch. J. An Introduction to language and linguistics: Breaking the language spell / Ch. J. Hall. – L., N.Y. : Continuum, 2005. – 344 p.
20. Morley G. D. Syntax in functional grammar: an introduction to lexicogrammar in systemic linguistics / G. D. Morley. – L. : Biddles Ltd, 2007. – 248 p.
21. Valin R. D., van An Introduction to Syntax / Robert D. van Valin. – Cambridge : University Press, 2004. – 239 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Ashcraft's pediatric surgery / G. Holcomb, J. P. Murphy, D. Ostlie. – N.-Y. : Elsevier Inc., 2014. – 6th Ed. – 1165 p.
2. Bax M. A. Endoscopic surgery in infants and children / M. A. Bax, K. Georgeson, S. Rothenberg, J.-S. Valla, CK Yeung. – Berlin : Springer-Verlag, 2008. – 833 p.
3. Glenn's urologic surgery / S. D. Graham Jr., T. E. Keane. – Philadelphia : Lippincott Williams & Wilkins, Wolters Kluwer, 2010. – 959 p.
4. Stahel P. F. Patient safety in surgery / P. F. Stahel, C. Mauffrey. – London : Springer-Verlag, 2014. – 513 p.